(شانۆ و شیعری شانۆیی لە بواری فێرکردن)دا

شیعرە شانۆییەکانی شوان ئەحمەد بە نموونە

د.هێرۆ عەبدولڕەحمان مستەفا
بەشی خاک و ئاو- کۆلێژی
کۆلێژی زانستە ئەندازیارییە کشتوکاڵییەکان
زانکۆی سەلاحەددین - هەولێر

hero.mustafa@su.edu.krd

م.ی عومەر محەمەد ساڵح
بەشی زمانی کوردی
کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەت
زانکۆی ڕاپەڕین

omer.mohammed@uor.edu.krd

پوختەی توێژینەوە

ئەم توێژینەوەیە بە ناونیشانی (شانۆ و شیعری شانۆیی لە بواری فێرکردن) دایە. شیعرە شانۆییەکانی شوان ئەحمەد بە نموونە وەرگیراوە. هەوڵێکە بۆ ناساندنی شانۆ و شیعری شانۆیی منداڵان، هەوڵمان داوە کاریگەرییەکانی ئەمجۆرە شیعرە لە ڕووی پەروەردەیی و فێرکردن لە سەر منداڵان ڕوون بکەینەوە، کە کەناڵێکی هەرە گرنگی پێگەیاندنی کۆمەڵایەتییە، لە ڕێگەیەوە منداڵان بۆ ژیانی نێو کۆمەڵگا ئامادە دەکرێن. شانۆ و شیعری منداڵانیش فاکتەرێکی گرنگی پەروەردە و فێرکردنە، کاریگەری گەورەی لە گەشەپێدانی کەسایەتی منداڵان و ڕۆشنبیرکردن و فراوان بوونی ئاسۆی بیرکردنەوەیان هەیە، بەتایبەتی لە قۆناغەکانی باخچە و خوێندنی بنەڕەتی. لەو ڕێگەیەوە دەتوانرێت پەیامی پەروەردەیی باشتر بکات و فێرکردن چالاکتر ببێت، چونکە لەو قۆناغەدا منداڵان زیاتر لە ڕێگەی بینین و لاسیکردنەوەوە فێردەبن، تا چەندیش ئەوەی دەیبینێت سەرنجڕاکێشتر بێت، زیاتر چێژی پێ

دەبەخشێت و زووتر وەردەگرێت و لاسایی دەکاتەوە. منداڵان لە شانۆ و شیعری شانۆیی بە بەشداری کردن، یاخود بینینی چێژ و خۆشی وەردەگرن، ئەمەش وادەکات فاکتەرێکی فێرکردنی کاریگەر بێت، بۆ گەیاندنی هەر پەیام مەبەستێک بە منداڵان لەو قۆناغەدا. ئەم توێژینەوەیە کاریگەرییە پەروەردەیی و فێرکارییەکانی شیعری شانۆیی (ژینگە و پاڵەوانی جەنگەڵ)ی شوان ئەحمەدی دەرخستووە، لەگەڵ هەموو ئەو لێکەوتانەی لەسەر منداڵ هەیەتی. توێژینەوەیەکە لە پێشەکی و دوو بەش پێکهاتووە.

وشە سەرەکییەکان: شیعری شانۆیی، شانۆ، منداڵ، فێرکردن.

پێشەکی:

شیعری شانۆیی، دەستپێکی ژانرە ئەدەبییەکانە، یەکێک لە هونەرەکانی ئەدەب، سەرەتای دەستپێکی ئەم ژانرە، بە شیعر و گۆرانی و سەماو و جوولەوە لە بەرامبەر جەماوەر پێشکەشکراوە، لە هەر کۆمەڵگایەک ڕۆڵی کاریگەری هەبووە، کە دیاردە و پێویستییەکانی کۆمەڵگای تێیدا خراوەتەڕوو. شیعری شانۆیی لەبەر ئەو گرنگی و کاریگەرییەی، کە هەیەتی پێویستە لە باخچەی منداڵان و ناوەندەکانی خوێندنی منداڵان جێی بکرێتەوە و گرنگییەکەی درک پی بکرێت، چونکە لە پەروەردەی منداڵدا ڕۆڵی ڕاستەوخۆی هەیە، لە ڕێگەیەوە منداڵ تواناکانی خۆی بەرجەستە دەکات و توانای نواندن و لاسایی و جوولەی بۆ دروست دەبێت. ئەم هونەرە هۆکارێکە بۆ ئەوەی بەهرەی نووسین و خۆشەویستییان بۆ شیعر و شانۆ بە دروست تێدا دەرکەوێت، شیعری شانۆیی فاکتەری گەشەی بەهای جوان و باڵایە لە منداڵدا، ئەمەش وا دەکات ببێتە بنەمایەکی گرنگی گەشەی کەسایەتی منداڵ، واتا شیعری شانۆیی و شانۆی منداڵ، کە ئامانجێکی پەروەردەیی و فێرکاری هەیە، دەتوانێت ئەو ئامانجە بەدی بێنێت، چونکە لەگەڵ

ئاستی عەقڵی و هەست و ئارەزووی منداڵ گونجاوە و چێژی لێ وەردەگرێت، کەواتە بەهۆیەوە دەتوانرێت ئەرکی پەروەردەیی لە هەموو لایەنەکانی نیشتمانی و کۆمەڵایەتی و فەرهەنگی و ڕۆشنبیری و ڕەوشتی و ڕەفتاری بەجێ بێنێت. ئەم توێژینەوەیە لە دوو بەش پێکهاتووە، بەشی یەکەم لە دوو تەوەر پێکهاتووە، لە تەوەری یەکەم بەناونیشانی ناساندنی شیعری شانۆیی و پێکهاتەکانی، تەوەری دووەم بە ناونیشانی شانۆیی منداڵان، لەم تەوەرانە باس لە بابەتی جۆراو جۆر کراوە، بەشی دووەم لە دوو تەوەر پێکهاتووە، تەوەری یەکەم بە ناونیشانی کاریگەری شیعری شانۆیی لە سەر منداڵان لە ڕووی پەروەردە و فێرکردن، تەوەری دووەم تەرخانکراوە بۆ پڕاکتیزکردنی بابەتەکە لە شیعرە شانۆییەکانی شوان ئەحمەد، کە بریتین لە شیعری شانۆیی (ژینگە) و (پاڵەوانی جەنگەڵ)، شوان ئەحمد تەنها ئەو دوو بەرهەمە بڵاوکراوەی لە بواری شیعری شانۆییدا هەیە. لە کۆتایشدا ئەنجام و لیستی سەرچاوەکان خراوەتەڕوو.

ڕێبازی توێژینەوە:

لەم توێژینەوەیەدا ڕێبازی (وەسفی شیکاری) بەکارهێنراوە، لەبەرئەوەی توێژینەوەکە شیعرە شانۆییەکانی شوان ئەحمەدی شەن و کەو کردووە؛ بە پێی ئەم ڕێبازە شیکردنەوە بۆ هەردوو شیعری شانۆیی(ژینگە و پاڵەوانی جەنگەڵ) کراوە.

گرنگی توێژینەوە:

منداڵان نەوەی داهاتووی کۆمەڵگەن، شایستەی پەروەردەیەکی جوان و دروستن؛ بۆیە پێویستە هەموو ئەو هۆکارانەی دەبنە دەستبار لە پێگەیاندن و ئاڕاستەکردنییان پەنایان بۆ ببرێت. شانۆ و شیعری شانۆیی ڕۆڵی گرنگ دەگێڕێت لەم بوارەدا، هۆکارێکی کاریگەرە بۆ بونیادنانی کەسایەتی منداڵ. سەرەڕای چێژ بەخشین دەتوانرێت بابەتی

هونەری و زانستی و بەهای پەروەردەیی و فێرکردن بە نمایشکردن تێیدا فێری منداڵ بکرێت، کە زۆرترین کاریگەری لەسەر دەروونی منداڵ دروست دەکات، هەروەها خەیاڵ و ئەندێشەی فراوان دەکات، بەرامبەر لایەنە شاراوەکانی ژیان و تێڕامان و بیرکردنەوە لێیان، ڕێگایەکی گونجاوە بۆ ئەوەی ڕەفتاری منداڵ بەرەو ئاکارە باڵاکانی مرۆڤ بگۆڕێت. گرنگی ئەم توێژینەوە لەوەدایە ڕۆڵی شانۆ و شیعری شانۆیی لە پەروەردەکردنی منداڵ لە هەموو لایەنەکانی ژیان و بونیادنانی کەسایەتی و گەشەپێدانی هزر و بیرکردنەوە و گیانی هاوکاری و گۆڕانی ڕەفتاری دەخاتەڕوو.

هۆی هەڵبژاردنی توێژینەوەکە:

شانۆ و شیعری شانۆیی ڕۆڵی گرنگی لە پەروەردە و پێگەیاندنی منداڵ و دروستکردنی کەسایەتی هەیە، بۆیە توێژینەوە و خستنەڕووی زانیاری زیاتر لەسەر ئەم بابەتە بۆ ئێمە جێی بایەخ بوو، تاکو ببێت بە بەشێک لە سەرچاوەی زانیاری بۆ خوازیاران و خەمخۆرانی بواری ئەدەبی منداڵان.

گرفتی توێژینەوە:

ئەم توێژینەوە دەیەوێت وەڵامی ئەو پرسیارانە بداتەوە، ئایا شانۆ و شیعری شانۆیی چ کاریگەریەکی ئەرێنی لە سەر منداڵان جێدەهێڵن؟ وە لە چ ڕوویەکەوە بەها پەروەردەیەکانی فێردەکات؟

سنووری توێژینەوە:

سنووری توێژینەوەکەمان شیعری شانۆییە، مێژوو و سەرهەڵدانی شانۆ و شیعری شانۆیی و کاریگەرییەکانی، تیشکیش دەخاتە سەر شیعرە شانۆییەکانی شوان ئەحمەد.

بەشی یەکەم: شانۆ و شیعری شانۆیی

تەوەری یەکەم: ناساندنی شیعری شانۆیی و پێکهاتەکانی

١- سەرهەڵدانی شیعری شانۆیی

شیعری شانۆیی لە ئەدەبیاتی جیهاندا، وەک ژانرێکی گرنگ دەستپێکی ژانرەکانە، سەرەتای شانۆ لە یۆنانی کۆن (گریک) بە شیعر دەستی پێکردووە، هەر وەکو دەردەکەوێت (ئەم ژانرە لە ژێر چەتری ئایین گەشەکردن و پەرەسەندنی شیعری لیریکی هاتەکایەوە، ئەم جۆرە شیعرانە بە گۆرانی و سەماکردن لە پەرستگاکاندا لە چوارچێوەی جەژنە ئاینییەکاندا نمایشدەکران) (عەولا، ٢٠١١، ١١٢)، کەواتە جەژن و بۆنە ئاینییەکانی ئەوکات ڕێگای خۆشکردووە بۆ بنایتنان و دەرکەوتنی هونەری شانۆ و شیعری شانۆیی. سەرچاوەکان ئاماژە بەوە دەکەن هەر لەسەرەتای سەرهەڵدانی ژانرەکانی ئەدەب بەهۆی پێشکەوتن و ڕەوتی شارەستانیەتی گەلان، چەندین ژانر بوونەتە سەرچاوە بۆ لە دایک بوون و هاتنەئارایی ژانرێکی تر، شیعر بۆتە سەرچاوە بۆ پەیدابوونی ژانری شانۆ، پەیوەندی و کاریگەری نێوان ژانرەکان وایکردووە هەندێکی ژانری نوێ لە دایک ببن و هەندێکی دیکە لاواز ببن، یان لە ناوبچن.. کەواتە سەرەتایی شانۆ لە ئەدەبیاتی گەلاندا بە شێوەی نووسراوی پەخشان نەبووە، بەڵکو کاتێک ئەکتەرەکان دەچوونە سەر تەختەی شانۆ، قسەکانیان بە شیعر دەربڕیوە، یەکەم نووسەرانی بواری شانۆ یۆنانیەکان بوون، بە شێوازی شیعر شانۆیان نووسیووە، کارەکتەرەکانییان بیروبۆچوونی خۆیان دەربڕیوە. ئەرستۆش لە هونەری شیعردا ئاماژەی بە جۆرەکانی شیعر کردوو، شیعری داستانی و شیعری تراژیدی و شیعری کۆمیدی و شیعری دیترامبی (حوسێن- مولود،٢٠١٨، ٣٨). نوسەرە بەناوبانگەکانی یۆنان لە بواری شانۆیی تراژیدیا (سۆفۆکلیس، یورپیدس، ئەسخیلۆس) لە بواری شانۆیی کۆمیدیا

(ئەرستۆڤانس)ە.(عەلی، ٢٠١٦، ١٦٠).

بەم شێوەیەش بەدوایاندا نووسەرانی شانۆ لە ئەوروپا، کە بەشداری گەورەیان هەبوو لە پەرەپێدانی هونەری شانۆدا، دوای نزیکەی هەزار ساڵ، لە سەردەمی شکسپیردا بۆمان دەردەکەوێت، کە هەندێک لە نووسەرانی شانۆ لە ژمارەیەک شانۆنامەکانییاندا بڕگەی پەخشانیان بەکارهێناوە و هەموو کارەکتەرەکان بە شێوەیەکی سەرەکی بە پەخشان قسەیان دەکرد، تاکو لە سەدەی حەڤدەهەم شیعریی شانۆیی بەشێوەیەکی سەرەکی لەسەر شانۆ زاڵ بوو، بەڵام نووسەرانی کۆمیدیی، کە بەدوای ڕیالیزمدا دەگەڕان، پەنایان بردە بەر پەخشان، چونکە بۆیان دەرکەوت، کە شیعر چیتر جێگەی ڕیالیزم ناکرێتەوە (جواد، ١٩٧٩، ٣).

شیعری شانۆیی مێژوویەکی کۆنتری بە بەراورد بە مێژووی سەرهەڵدانی شانۆ هەیە، لە دوای هاتنە ئارای ڕیالیزم ئەگەرچی شانۆ بە شێوەی پەخشان نووسراوە، پەخشانێکی ئاوازداری لە نواندندا پێوە دیار بووە، لەسەردەمی تازەدا واقیعیەتی شیعر جیاکراوەتەوە لە شانۆدا تەنیا کەمێک لە نووسەرانی شانۆ نەبێت، کە شانۆی شیعریان نووسیوە، لەوانە (ت.س. ئیلیۆت)، کە ئەم نووسەرە بە نووسینی ئەم جۆرە شانۆیە ناوبانگی دەرکردبوو، تاکو هەندێک لەوانەی، کە شیعریان لە شانۆ جیاکردەوە هەوڵیاندا قەرەبووی ئەوە بکەنەوە بە دیارکردنی زمانێکی تایبەت بۆ نووسینی پەخشان، کە تایبەتمەندی دەنگی و ڕوخسارێکی زیندوویی و جووڵەیی تێدایە، هەروەها تیایدا بەڵگەکارییەکی قوڵ بۆ دەروونی کەسایەتی و دۆخەکان بوونی هەیە، ئەوەی مەبەستمانە دەکرێت بە وتەی (ت.س. ئیلیۆت) لە وتاری دەربارەی شیعری شانۆییدا ڕوونی بکەینەوە، کە دەڵێت: پەیوەندی لە نێوان شیعر و شانۆدا نییە، بەڵام هەموو شیعرێک دەشێت وێنەیەکی نواندنی تێدا بێت و هەموو

شانۆیەکیش مەیلێکی شیعری لە خۆگرتبێت (هلال، ١٩٧٥، ٥١). کەواتە بۆمان دەردەکەوێت سەرەتای شانۆ بە شیعر دەستی پێکردووە، بە جۆرێک ئەوانەی هاتوونەتە سەر تەختەی شانۆ بە شیعر نمایشیان کردووە، بۆ ماوەیەکی دوور و درێژ شانۆ لە باوەشی شیعردا نەشونمای کردووە، وەک ئەوەی پیشەی شیعر ڕوانگەی پێشخستنی شانۆ بووە، دوای گۆرانگاری دۆخی گەلان، ئەو واقیعەی، کە کۆمەلگا تێیدا بوو، بووە هۆی ئەوەی گۆڕانکاری لە شێوازی نووسینی شانۆدا ڕوویدا؛ هاتنەکایەوەی شانۆیەک بە بێ شیعر. لێرەوە بایەخی ئەم ژانرە گرنگە، وەک پێویستی بۆ خزمەت و گەیاندن و بالآبوونی لە ناو کۆمەڵگا دەکرێت بخەینە بەرباس و لێکۆڵینەوە، چونکە سەرچاوەی پێشخستن و گەشەکردنی نەوەکانی کۆمەڵە.

٢- ناساندنی شیعری شانۆیی

شیعری شانۆیی، وەک ژانرێکی گرنگ چەندین قۆناغی بڕیوە، ئەگەرچی لە سەرەتایی دەرکەوتنیدا بەهایەکی پێوستی بۆ منداڵ نەبووە، ڕەچاوی ئەوە نەکراوە منداڵ بەشداربن، یاخود بینەر بن. ((شیعر بەو شێوەی، کە ناسراوە جۆرەکانی بریتیین لە شیعری گۆرانی، شیعری چیرۆکی و داستانی، شیعری فێرکردن، شیعری شانۆیی و نواندن)) (یعقوب - العاصی، ١٩٨٧، ٧٣٨). شیعری شانۆیی جۆری چوارەمی شیعرە و تا ڕادەیەک ئەم جۆرە شیعرانە پەیوەندیی و لێک نزیکبوونییان بە یەکترییەوە هەیە، چونکە سەرەتایی دەرکەوتنییان پەیوەندییان بە خزمەتی کۆمەڵگاوە هەیە، بەمەش توانیویانە گەشەکردنییان بەخۆیانەوە ببینن. شیعریی شانۆیی، وەکو هونەر ((لە سێ پاییەی سەرەکی پێکدێت، کە ئەوانیش بریتین: لە شیعر، مۆسیقا، سەما، ئاوێتەی یەکترین لە نمایشکردنی شانۆدا بە ڕێژەی جیاوازی بە پێی شوێنەکانیان بەکاردێن)) (الیاس - حسن، ١٩٩٧، ٢٧٧). ئاوێتە

بـوونی (شـیعر، مۆسـیقا، سـەما)، کە هەر سـێکیان جـوانی بەو ژانـرە ئەدەبییـە بەخشـیوە، کە شـیعر بە کێش و سـەروا، مۆسـیقا بە تـۆن و ئاواز، سەماش هەمیشە بە جووڵەیەکی بەردەوام وادەکات ئەو ژانرە بۆ منداڵان پڕ بایەخ و گرنگ بێت.

محمد غنیمی هلال(د) ئاماژەی بەوە کردووە: کە شیعری شـانۆیی دیـالۆگە، دیـالۆگی شـانۆی کۆمەڵێک گـوتە نیـیە ئاڕاسـتەی جەمـاوەر بکرێت، بەڵکو بەو گێڕانەوەیە دەگوترێت، کە ئەو کارەکتەرانە دەیڵێن لە بەرامـبەر کەسـانی دیکەدا ئەوەی، کە دەیڵـێن خوێنـدنەوەیەک نیـیە بـۆ گوتە، یاخود شیعرێکی لەبەرکراو، یاخود وتاردان بۆ جەماوەر، بەڵکو ئەو دیالۆگە خودی خۆی کردەیەکە، کە دەبینرێت لەو کارەکتەرانە، کە ئەو کـردەیە دەنـوێنن (هـلال، ١٩٧٥، ٥٢)، کەواتـە شـیعری شـانۆیی لە ڕێگەی شـیعرەوە گفتوگۆی نـاو تێکسـتەکە دەگەیەنن بە جەمـاوەر، کە لەلایەن چەنـد کـارەکتەرێکەوە ئەنجـام دەدرێـت. هەر لەو بـارەیەوە ئەسـماء تـریش بەم شـێوەیە پێناسـەی شـیعری شـانۆی دەکـات و دەڵێت:(شـــیعر لە شـــانۆدا کـــردارێکە، کە لە لایەن شـــانۆکارەکانەوە پێشـکەش دەکرێـت، شـیعری شـانۆیی واتە ئەو شـانۆگەرییەی، کە بە زمـانێکی شیعری نووسـراوە، کە سروشـتێکی شیعریی هەیە، کە ئەوان نموونەی کرۆکی بـابەتی سـەرەکی ئەو شـانۆیە دەگەیەنن و پێشکەشـی دەکەن، خۆشییان لەگەڵی ئاوێتە دەکەن) (تریش، ٢٠١٧، ١٠).

دەتوانین بڵێین لە کۆی ئەو پێناسانەی، کـە خراونەتە ڕوو شیعری شـانۆیی بەرهەمێکی ئەدەبیە، شیعر و شـانۆ ئـاوێتەی یەکتـری کـراون، ئەو بەرهەمە بۆ سەر تەختەی شانۆ نووسراوە، نەک بۆ خوێندنەوە واتا شـیعری شـانۆیی پێشـکەش دەکرێـت، کارەکتەرەکـان بە ڕۆڵـی خۆیـان هەڵدەستن بۆ ئەوەی سیمایەکی جوانی هونەرییانە بە دەقەکە ببەخشـن، بە جۆرێـــک لە بەرامـــبەر جەمـــاوەردا هەموویـــان بـــۆ بەرهەمەکە

کەمەنـدکێش بـکەن، ئەم ژانـرە لەلایەک شـیعرە بە کـێش و سـەرواوە، لەلایەکی تر سـەرجەم تـوخم و پێکهـاتە و شـانۆییەکان لە خۆدەگرێت، ئەوەش وایکردووە بەرهەمی شیعری شانۆیی، وەکو هونەرێکی جوان و بەرز و دەوڵەمەند بە وێنەی شیعری و خۆی بهێڵێتەوە.

٣-لایەنە تەکنیکی و پێکهاتەکانی شیعری شانۆیی

مەبەست لە شیعری شانۆیی ئامادەکردنی شانۆگەرییەکە بە زمـانی شـیعر، کە لە ڕێـگەی هۆکارەکـانی گەیانـدن پێشـکەش دەکرێـت، ئەمە جـــۆرێکە لە داهێنـــانی شـــیعر، لەو دەقە شـــانۆییەیی، کە بە شـــیعر نووسـراوە، پێویسـتە چەنـد توخمێک هەبێت، کە بونیـادی دەقەکە پێـک دێـنن، توخمەکـانیش، وەک (کـارەکتەر، ڕووداو، گفتوگـۆ، کـات، شـوێن، گێـڕانەوە) لە شـیعری شـــانۆییدا ڕۆڵــی کاریگەریــان لە پێشخســتنی چالاکییە شانۆیەکەدا هەیە، هەروەها هەموو بنەماکانی دەقێکی شـانۆیی بە پەخشـان نوسـراوی تێدایە، کە پێکدێت لە کـارێکی شـانۆیی و چەند کارکتـەرێک، کە بەرجەسـتەی ئەم کـارە لە ڕێـگەی گفتوگـۆوە بـۆ کـارە شـانۆییەکە دەکەن، لەگـەڵ هەڵبژاردنـی کارەکتـەری گونجـاو و دانـانی مۆسـیقا و ئـاوازی تـایبەت، هـەروەها دەربڕینی زمـانی شـیعری زۆر بە وردی، بـۆ گەیشـتن بە ئامـانجەکە بە کورترین ڕێگـا، کە ئەوان ئـاوێتەی نوانـدنەکە دەبـن، نووسـەر لەم ڕێـگەیەوە دەیـەوێت هەسـت و خەیـاڵ و ئەندێشــەی خـۆی بەجۆرێـک دەربـبڕێـت، کـە ئـاوێتەی شـیعری بکـات (حسـین، ٢٠٠٩، ١٣٩). کەواتـە یەکێک لە هەرە تایبەتمەندییە گرنگەکانی شـیعری شـانۆیی ڕۆڵـی کارەکتەرەکـانە، کە وەکـو تـوخمێکی گرنـگ هەڵدەســتن بە گەیانــدنی گفتوگــۆی بــابەتی دیــارکراوە، کە بە شــیعر نووسراوە، بە جۆرێک ئاوێتەی بن، زیندوویەتی ببەخشن بە بەرهەمەکە.

پێویسـتە خەیـاڵ، وەک ڕەگەزێکـی سـەرەکی لە شـیعری شـانۆیی بـوونی هەبێت. شـیعری شـانۆیی (واتە بەکارهێنـانی شـیعر لە شـانۆدا

لەڕێگەی دیالۆگەوە، هەروەها سوود وەرگرتنی لە زمانێکی شیعری نموونەیی، کە تایبەتمەندی هونەری شیعری لە خۆگرتبێت و دووربێت لە قسەکردنی ئاسایی) (محمد، ٢٠١٩، ٥٩٥)، لە بنچینەدا دیالۆگی شانۆیی دادەنرێت بۆ گوتن، نەک بۆ خوێندنەوە؛ بۆیە ڕستەی شانۆیی تایبەتمەندی تایبەتی خۆی لەو پێگەیەدا هەیە؛ هەر بۆیە نووسەرە گەورەکانی شانۆی جیهانی بۆ ڕستە شانۆییەکانیان سیمایەکی دەنگی و مۆسیقی و تایبەتیان داناوە، سنوورەکانی لە کورتی و درێژیدا دیارکراوە، تاکو لە شانۆ پەخشانیەکانیشدا، نووسەری شانۆ سەربەست نییە لە داڕشتنی ڕستەکان بۆ دایالۆگ، وەکو ئەو سەربەستییەی، کە نووسەری پەخشانی چیرۆک هەیەتی (هلال، ١٩٧٥، ٥٠). پێویستە زمانی نووسین لە شیعری شانۆیی منداڵاندا دوور بێت لە ئاڵۆزی و دەستەواژەی تەمومژاوی، لەلایەکی تریش قسەی ئاسایی نەبێت، هەروەها ڕەچاوی قۆناغی تەمەنی منداڵ بکات، چونکە هەر تەمەنە جۆرە بەرهەم و نووسینێکی تایبەتی خۆی هەیە.

کەواتە شێوازی شیعری شانۆیی (وەک وێستگەیەکە بونیاد دەندرێت، ژانرە هونەرییەکان دەگوازرێتەوە بۆ نەوەی داهاتوو، ئەوەیش دیدگای نووسەری شانۆییە بۆ کارەکتەرەکان و ئەو شێوە ژیانەی، کە هەیانبووە، ئەو ڕاستییانەی ژیان دەخاتەڕوو بە هۆی ئەو وێنانەی لە ڕێگەی نووسینەکەوە بۆیان دادەڕێژێت، کە چۆن ئەو کارەکتەرانە دەبینێ و لە جیهانی خۆیاندا کە تێیدا دەژین بە دیدگایەکی بابەتییانە، ئەو ڕێگایەی، کە خەیاڵی پێ زاڵ دەکات بەسەر وێنەی کارەکتەرەکان لە بارودۆخە جیاوازەکاندا، هەروەها هێزی کارەکتەرەکانی ناو شانۆ و وێنەکانیان لە لای نووسەر بۆ بونیادی نواندن دوو کاری پەیوەستن بەیەکەوە) (هلال، ١٩٧٥، ٤٩-٥٠). نووسەر دید و پەیامی بەو وێنەی، کە دروستی کردووە لە ڕێگەی داڕشتنێکەوە دەردەبڕێت، کاتێک

کارەکتەرەکان لێزانانە بتوانن ئەوەی نووسەر مەبەستێتی بە شێوەیەکی جوان پێشکەشی بکەن، کە کارەکتەرەکان دەتوانن بەرهەمی نووسەر بە زیندووی بهێڵنەوە و دەشتوانن بیشێوێنن و تێکی بدەن؛ بۆیە زۆر جار دەرهێنەری شانۆ بە دوای کارەکتەری گونجاو دەگەڕێت، تاکو بەرهەمەکە سەرکەوتوو بێت، بە جۆرێک ئاوێتەی بن، وا بزانن ئەوە واقیعێکە و ئەوان پێشکەشی دەکەن، لەبەر ئەوەی ئەکتەر کاتێک لەسەر تەختەی شانۆ نمایش دەکات تەنیا دەربڕین و قسە کردن نییە و بەس، بەڵکو هاوکات لەگەڵ دەربڕینی زمان، زمانی جەستە و ئاواز و جوڵە و سەما و مۆسیقا بەیەکەوە ئاوێتە دەکات، کارەکتەر لە کاتی نمایشدا هەوڵی دەرخستنی شیعرەکە بە شانۆ لە ڕێگەی کارەکتەرەکانەوە بە وێناکردنی هونەرمەندانە دەدات، تاکو بەشێوەیەکی جوان لە سەر تەختەی شانۆ پیادەی بکات.

کوکتو لە بەرزترین ئەو دەنگانەیە، کە پێی وایە شیعر لە گرنگترین ڕەگەزەکانی شانۆیە(جواد، ١٩٧٩، ١٧-١٨)، یەکێکی تر لە بنەمایەکانی شیعری شانۆیی ئیلهامی هونەرییە، کە هەر وەکو (ئیلیوت) ئاماژەی پێداوە، ئەمەش ئەم یەکگرتنەیە لە نێوان ئەو چالاکییەی، کە شیعر لە شانۆدا بەرهەمی دێنێت، کەواتە جەوهەری شیعری شانۆیی شیعرە. واتە شیعر گیان بەبەرداکردنی هەستەکانە، کە توانای بەرجەستەکردنی هەستەکانیان هەیە، شیعر بارودۆخی هەستە هاوچەشنەکان، دژ بەیەکەکان تیایدا کۆدەبێتەوە (عنانی،؟، ٢٧).

تەوەری دووەم: شانۆ و شانۆی منداڵان

١- شانۆ

شانۆ ژانرێکە لە ژانرەکانی ئەدەب، بە چەند تایبەتمەندییەک دەناسرێت، هەوڵی نووسەرانی شانۆیە بۆ گەیاندنی بیر و بۆچوونەکانی لەبارەی ئەو کێشە و گیروگرفتانەی، کە لەناو کۆمەڵگا سەرهەڵدەدەن.

واتە شانۆ سوود لە واقیعی ژیان وەردەگرێت، ڕووداوەکانی ژیانی ڕاستەقینە نمایشدەکات، لە ڕێگای ئەو کارەکتەرانەی، کە نمایش دەکەن، شانۆ نمایشکردنی ژیانە لەسەر تەختەی شانۆ بە جوانی و ناشیرنییەکانییەوە، هەروەها کاریگەرییەکی زۆر لەسەر جەماوەر دروست دەکات، چونکە ئامرازێکی بینراو و قسەکردنە. لێکۆڵەران و نووسەران چەندین پێناسەی جیاوازیان بۆ شانۆ کردووە، لە فەرهەنگەکاندا بەم شێوەیە باس لە شانۆ کراوە:

(مجدی وهبە) لە (معجم مصطلحات الأدب) بەم شێوەیە پێناسەی کردووە ((پێکهاتووە لە شیعر، یان پەخشان، وەسفی ژیان، یان کەسایەتییەکان دەکات، یاخود چیرۆکێک دەگێڕێتەوە)) (وهبە، ١٩٧٤، ١٢١).

ئەم چیرۆکانەش بە شێوەی دیالۆگ لەنێوان کارەکتەرەکان لەسەر تەختەی شانۆ نمایش دەکرێن، بۆ دۆزینەوەی چارەسەر بۆ کێشەکانی ژیان.

لە فەرهەنگی خاڵ بەم شێوەیە باس لە شانۆکراوە:

((شانۆ شوێنێکی بەرزە لە تەختە دروست دەکرێ، سۆزانی لەسەری سەما دەکات، شوێنێکە تەمسیلی لەسەر دەکرێ)) (خاڵ، ٢٠٠٥، ٢٨٨).

جاران وا باونەبووە، کە ئافرەت نمایش بکات، بۆیە ئەو ئافرەتانەی، کە نمایشیان دەکرد پێیان دەوترا سۆزانی.

فەرهەنگی هەنبانە بۆرینە بەم جۆرە باس لە شانۆ دەکات:

((شانۆ سەکۆی کۆسەبازی، شوێنی هونەر نواندنی وازی کەران)) (هەژار، ١٣٨١، ٢٦٦).

لێکۆڵەران و نووسەران چەندین پێناسەی جیاوازیان بۆ شانۆ کردووە، هەریەکەیان لە گۆشەنیگای تایبەتی خۆیانەوە:

لە کتێبی (اتجاهات جديدة في المسرح) بەم شێوەیە لەبارەی دواوە و دەڵێت:((شانۆ بریتییە لە هونەری تەماشاکردن و بینین)) (هیلتون، ١٩٩٥، ٩٩).

هەموو شانۆیەک، کە نمایش دەکرێت بێ مەبەست نییە، بەڵکو کێشە و گرفتەکانی نێو کۆمەڵگا بۆ جەماوەر زەق دەکاتەوە، تاکو درکی پێ بکەن و چارەسەری بۆ بدۆزنەوە، کەواتە ((شانۆ کۆمەڵێک ئامانج و مەبەست بەدەست دەهێنێت، کە سروشتێکی کۆمەلایەتی و دەروونی هەیە، لەوانەش چارەسەری نەگونجان و ئاڵۆزی و کەم و کوڕی و هەندێ نەخۆشی دەروونی، هەروەها کاردەکات بۆ ڕێکخستنی پەیوەندییە کۆمەلایەتی و دەروونییەکان لە نێوان خەڵکی و زیاتر ئاستی لێک تێگەیشتن لە نێوانیان)) (الملحم، ١٩٩٤، ٩٠). شانۆ مێژوویەکی کۆنی هەیە، دەگەڕێتەوە بۆ سەردەمی میسرییە کۆنەکان، یۆنانییەکان، چونکە ((شوێنەوارە مێژووییەکانی فیرعەونەکان بۆمان دەردەخەن، کە شانۆ بوونی هەبووە لە وڵاتی میسری کۆندا، کۆمەڵێک شوێنەوار و وێنەی نەخشێنراو دۆزراونەتەوە لە ناوچەکەدا دەری دەخات، کە پێشتر چیرۆک و سەربردەکانیان بە شێوەی شانۆیی و نواندن گێڕاوەتەوە، هەرچی یۆنانییەکانن ئەوان بەکاری شانۆی ناوبانگیان دەرکردوە، ئەوان گرنگییەکی زۆریان بە ئەدەب و هونەر داوە و بە تایبەتیش هونەری شانۆ)) (الملحم، ١٩٩٤، ٨٤). لای یۆنانییەکانیش (سەرەتای وشەکە دەگەڕێتەوە، بۆ وشەی (Dran) وەرگیراوە، بە واتایی (do, act) هاتووە)

(www. oxford learners dictionaries.com). هەروەهــا ((ئەو تابلۆیــانەش دەگرێتەوە، کە نیگارکێشە یۆنانییە کۆنەکان لە سەدەی پێنجەمی پێش زاینــی کێشــاویانە، کە گرنگیەکــی زۆریــان داوە بە سروشــتی بینــین و تەماشــاکردن، کە ئەمەش ســیمایەکی جیــاواز و گەوهەری بە هــونەری شانۆ بەخشیوە، کە بەشداربوان کۆدەکاتەوە لەناو یەک ڕووداودا، جا ئەوانە بن، کە ئامادەی شانۆکەن، یان شانۆکەران خۆیان بن)) (هیلتون، ١٩٩٥، ٩٩). پەیــدابوونی شــانۆ لە نــاو کــوردا وەکــو ژانرەکــانی تــر، هــونەرێکی ڕۆژئــاواییە، لە ڕێگــای ئەدەبیــاتی ئەوروپییەوە هــاتۆتە نــاو ئەدەبــی کــوردی، پــێش ئەوەی زاراوەی شــانۆ لە ئەدەبیــاتی کــوردی بەکاربێــت، بــۆ یەکەمجــار مەحــوی لە کۆتــایی ســەدەی نۆزدەهەمــدا زاراوەی (تیاترۆ)ی لاتینی (Theatre) بەم شێوەیە بەکارهێناوە:

دونیا تیاترۆیە، مەوەستە بڕۆ

کێ مایەوە، کە نەبوو بێ تیاترۆ

ئەم وشەی، کە لەناو کوردان واتای هونەری خۆی لەدەست داوە، گــۆڕانی بەســەرداهاتووە، بە ئــافرەتی خــراپ و شــوێنی خــراپ وتــراوە (پیربال، ٢٠٠١، ١١). هەروەها شاعیری نوێخوازمان عەبدوللا گۆران، بە یەکەم نووسەری کورد دادەنرێت، کە زاراوەی شانۆی لەجیاتی (مسرح) و (تمثیــل)ی عەرەبــی، (تیــاتر)ی ئینگلیــزی بەکارهێنــاوە (ســەرچاوەی پێشوو).

ئەوەی ئــێمە مەبەســتمانە لەم تــوێژینەوەیە تیشــکی بخەیــنە ســەر شــانۆی منداڵانە، منداڵ بەردی بنــاغەی ژیــانە و نەوەی دواڕۆژە؛ بــۆیە پێویســتە بە جــوانترین شــێوە پەروەردە بکرێــت، تــاکو کــۆمەڵگەیەکی تەندروســت بەرهەم بێــت، چــونکە ئەو ژیــنگەی منــداڵی تێــدا دەژیــت، ڕەنگــدانەوەی لەســەر ڕادەی تێگەیشــتن و بیرکــردنەوەی لە دواڕۆژ و ئاراســتەکردنی ڕەفتارەکانیــان دەبێــت. شــانۆش لە هەمــوو ڕوویەکەوە

کاریگەری لەسەر تێگەیشتنی منداڵان هەیە، بەتایبەتی لەسەر ئاستی تێگەیشتن و ڕوانینی بۆ شتەکانی دەوروبەر. لە ڕێگەی شانۆوە وەڵامی ئەو پرسیارانەی دەست دەکەوێت، کە لە مێشکیان کەڵەکە بووە لەبارەی دیاردەکانی ژیان و دەوروبەریان.

٢- چەند پێناسەیەک دەخەینەڕوو، کە بۆ شانۆی منداڵان کراوە:

ربحي مصطفى لە کتێبی (أدب الأطفال) بەم شێوەیە پێناسەی شانۆ دەکات ((وەسفێکی ئەدەبیە و چارەسەری کێشەکانی منداڵان دەکات و گەشە بە هەست و سۆزەکان دەکات)) (علیان، ٢٠١٤، ١٩٤). هەروەها رازاو رەشید سەبری(د) بەم جۆرە پێناسەی شانۆی منداڵانی کردووە ((بە یەکێک لەو هونەرانە دادەنرێت، کە زۆرترین کاریگەری لە سەر منداڵاندا دروست دەکات و زیاتر دەچێتە نێو دڵ و دەروونیان، ئەمەش بە ڕەچاوکردنی خاسیەتاکانی نووسین و بە پێیی تایبەتمەندی و پێداویستییەکانی قۆناغە جیاوازەکانی گەشەی منداڵ)) (صبری، ٢٠٢١، ٣٢). شانۆی منداڵان ئامانجی گەیاندنی فۆڕمێکی پەروەردەییە، شانۆ هۆکارێکە بۆ ڕوونکردنەوەی بەها جۆراوجۆرەکان، کەواتە:((شانۆی منداڵان لە پلەی یەکەم کارێکی هونەری و پلەی دووەم کارێکی پەروەردەییە، بەهاکەی بە پێی ناوەڕۆکە پەروەردەییەکان دیارناکرێت، بەڵکو لەڕێگەی چارەسەرکردنی هونەرییانەی ئەو بابەتەی تیشکییان دەخاتە سەر بەهاکەی دیار دەکرێت)) (الحیاري، ٢٠٠٨، ١١٣).

کەواتە شانۆ کاریگەری لەسەر عەقڵ و دەروونی منداڵان جێ دەهێڵێت و هۆشیاریان دەکاتەوە بۆ چارەسەرکردنی ئەو کێشە و گیروگرفتانەی، کە دێتە ڕێگایان بە شێوەیەکی ژیرانە و کاریگەری لەسەر ڕەفتاری منداڵان هەیە، ئاراستەکردنیان بەرەو ڕێگایەکی گونجاو. شانۆی منداڵان ((دەبێت ببێتە هۆکارێکی پەروەردەیی و فێرکاریی بە ئامانجی وروژاندنی خەیاڵی منداڵان و گەشەپێدانی تواناکانییان، کە

شێوەیەکی ئەزموونکاری و داهێنەرانە لەخۆ دەگرێت لەژێر چاودێری سەرپەرشتیارانی سەنتەرەکانی ڕۆشنبیری و دامەزراوە پەروەردەییەکان)) (إلیاس و حسن، ١٩٩٧، ٤١).

وەکو پێشتر ئاماژەمان پێکرد شانۆ مێژوویەکی دێرینی هەیە، بەڵام شانۆی منداڵان بە بەراوردکردن بە شانۆی گەورەکان مێژوویەکی کۆنی نییە، بیروچوونی جیاوازیش هەیە لە سەر دەستپێکی شانۆی منداڵان، بە شێوەکی کشتی زۆربەی سەرچاوەکانی جەخت لە سەر ئەوە دەکەنەوە سەرەتا لە وڵاتانی ئەوروپا لەوانە ئینگلتەرا و فەرەنسا و دانیمارک .....هتد، سەری هەڵداوە.. لە ئەدەبی کوردیدا سەرهەڵدانی شانۆی منداڵان، وەکو حەمەکەریم هەورامی لە بەرگی دووەمی کتێبی (ئەدەبی منداڵانی کورد دوای ڕاپەڕین) باسی کردووە، دەڵێت:((شانۆی منداڵان دەگەڕێتەوە بۆ ساڵی بڵاوبوونەوەی ئەو یەک دوو هەوڵەی، کە لەسەر دەستی (شاکرفتاح) لە ساڵی (١٩٤٨) بزوتن، بە ناوی (هاوڕێی منداڵ) و شانۆنامەی (مام ڕێوی) لە پێنج پەردەدا لە چاپخانەی مەعاریفە لە بەغدا بە چاپی گەیاند)) (هەورامی، ٢٠٠٧، ٢٦٩). هەروەها ((لە ساڵی (١٩٧٢) دا بۆ یەکەم جار مامۆستا (عومەر عەبدولرەحیم) کۆمەڵە شانۆگەرییەکی لەژێر ناوی (شانۆنامەی منداڵان) بەچاپ گەیاند و بڵاوکردەوە. لەپاش ڕاپەڕینیش مامۆستا (عومەر عەلی ئەمین) کۆمەڵە شانۆگەرییەکی بەناوی (دیاری بۆ شانۆی منداڵ) بڵاوکردەوە، کە لە یانزە شانۆگەری بۆ منداڵان پێکهاتووە)) (هەورامی، ٢٠٠٥، ٣٨٣). ئێمە لەو توێژینەوەیە باس لە مێژووەکەی ناکەین بە شێوەیەکی دووردورودرێژ، لەبەرئەوەی نوسەران و توێژەرانی پێش ئێمە لەسەری دواون، بۆیە ئێمە دووبارەی ناکەینەوە.

٣-گرنگی شانۆی پەروەردەیی

شانۆی پەروەردەیی شانۆیەکە ناوەڕۆکی پەروەردەیی پێشکەش بە

منداڵان دەکات، بابەتە پەروەردەییەکە بە شێوەی نواندنی ئامانجدار دەخاتەڕوو، کە یارمەتی منداڵ دەدات لە سەر تێگەیشتن و دەرککردن و هەستکردن، بە چەند جۆرێک لایەنی ڕۆشنبیری بەهێز دەکات، وەک زانیاری گشتی، واقیعی کۆمەڵگا لە ژینگەی منداڵدا دەناسێنێ، کە ئەو بابەتە بۆی پێشکەش دەکرێت کارئاسانی دەکات بۆ فێربوونی بابەتەکانی، کە لە پرۆگرامەکانی خوێندن وەریدەگرێت، لەم چەند خاڵەی خوارەوە لایەنە فێرکاری و پەروەردەییەکان دەخەینەڕوو:

١. دەوڵەمەندکردنی فەرهەنگی زمانی، هەروەها پەرەپێدانی توانای منداڵ بۆ دەربڕین، زمانی گفتوگۆکردن ڕەوان دەکات.
٢. گەشەپێدانی هەستە ئەرێنییەکان و متمانە بەخۆبوون و تێگەیشتنی دروست لەلای منداڵ زیاد دەکات.
٣. چەندین خوی کۆمەڵایەتی و بەهای ڕەفتاری جوان فێری منداڵ دەکات.
٤. خستنەڕووی پڕۆگرامی قوتابخانەکان بە شێوەیەکی ئاسانتر بۆقوتابیان.
٥. خاڵیکردنەوەی وزەی زۆری منداڵ لە ڕێگەی چالاکییەکان و کەمکردنەوەی فشاری دەروونی.
٦. پەرەپێدانی گیانی هاوکاری و کارکردنی گروپی لە ڕێگەی بەشداری کردن لە چالاکییەکاندا و دەرخستنی توانا و بەهرەی منداڵ. (عبداللطیف – عبدالوهاب – الشاهد – العطار، ٢٠١٥، ١٨٣).
٧. گەشەپێدانی هەندێک هەڵوێست و ئاراستەی ئەرێنی لەبارەی بە هائاینییەکان.
٨. گەشەپیدانی هەستی نیشتمانی لای منداڵ لە ناوەندە پەروەردەییەکان.
٩. پێدانی زانیاری بە منداڵان لە ڕێگای ئەو ئەزموونانەی پێشکەشییان دەکرێت.

١٠. فێرکردنی منداڵان بۆ ڕاهێنانیان لە سەر چارەسەری کێشەکانیان.
١١. هاوکاریکردنی منداڵان لە سەر پەروەردەکردنی هەستی بەرپرسیاریێتی.
١٢. بەدیهێنانی ئامانجی سەرکەوتنی لە خوێندن(حسین، ٢٠٠٩، ١٤١-١٤٢).
١٣. منداڵ فێردەکات خۆگر و وابەستە و گوێڕایەڵ بێت، زانیاری زۆرتر بە منداڵ دەبەخشێت و توانای گەڕان و لێبوردبوونەوەی زۆر دەکات(علی، ٢٠١٦، ٤٢٠).
١٤. منداڵان فێری یاسایەکانی ژیان دەکات.
١٥. منداڵان بە مێژوو و کولتوور و ئەزموونی مرۆڤ بە گشتی ئاشنا دەکات.

بەشی دووەم: ڕۆڵ و کاریگەری شیعری شانۆیی لای منداڵان

تەوەری یەکەم: کاریگەری شیعری شانۆیی لە سەر منداڵان لە ڕووی پەروەردەیی و فێرکردنەوە

١- بۆ چی منداڵان حەز بەم جۆرە ژانرە دەکەن...؟

منداڵ لە تەمەنی دووساڵ بەرەو سەرەوە، بە سروشتی خۆی حەز بەو کردارانە دەکات، کە چالاکی تێدایە لەبەر ئەوەی شیعری شانۆیی مەیلدارە بە ئاواز و مۆسیقا و سەماوە منداڵ لەو تەمەنەوە ئارەزووی دەکات و چێژی زیاتری لێوەردەگرێت، منداڵ سروشتی لاسایکردنەوەی تێدایە لە قۆناغەکانی سەرەتایی تەمەنیدا هەوڵ دەدات لاسایی کەسانی دەوروبەری بکاتەوە، زانایانی بواری پەروەردە پێیان وایە ڕەفتارەکانی منداڵ لە ڕێگەی لاساییکردنەوە، یان چاولێکردنی ئەوانی دیکەوە دروست دەبن، وەک (باندورا) لە تیۆری فێربوونی کۆمەڵایەتیدا باسی کردووە، کە منداڵ تاک مەیلێکی زگماکی هەیە بۆ لاساییکردنەوەی

ڕەفتــاری کەســانی دیــکە، هەنــدێک ڕەفتــار لە کەســانی دەوروبەری وەردەگرێت تەنانەت، ئەگەر هیچ پاداشتێکیشی لەسەر وەرنەگرێت، بڵاوبوونەوەی شێواز و ستایلەکانی جل و بەرگ بەڵگەیەکی ڕوونە بۆ فێربوون لە ڕێگەی چاولێکردن و لاساییکردنەوە، واتا لاساییکردنەوە دەبێتە هۆی بەدەستهێنانی ڕەفتارە نوێیەکان، یان گۆڕانکاری لە ڕەفتارە کۆنەکاندا، تاکەکان زیاتر لاسایی ئەو ڕەفتارانە دەکەنەوە، کە لەگەڵ شێوازی ژیانی خۆیاندا بگونجێت، واتا بەگوێرەی ئەم تێگەیشتنە دەتوانرێت ڕەفتاری کۆمەڵایەتی باش بە چاولێکردن و لاساییکردنەوەی ئەوانی دیکە فێربکرێت(عبداللطيف – عبدالوهاب – الشاهد – العطار، ٢٠١٥، ١٩٠).

منداڵان شیعری شانۆیی، وەکو ئاهەنگێکی شادی دەبینن؛ بۆیە زیاتر ئاوێتە و تێکەڵی دەبن و بە تایبەت قۆناغی باخچەی منداڵان هۆگری ئەم جۆرە شانۆیەن، لەگەڵ ئەنجامدانی چالاکییە شانۆیەکە منداڵان دەست دەکەن بە خۆشی و شادی، لەگەڵ چالاکییەکە دێڕ و کۆپلەکانی شیعرە شانۆیەکە دەڵێنەوە، ئەمەش کاریگەری و لێکەوتەی بەهێز لەسەر منداڵ جێدەهێڵێت؛ بۆیە شانۆ و شیعری شانۆیی بۆ منداڵ باشترین هۆکارە بۆ لاسایکرنەوەی ئەو بابەت و بەها جوانانەی دەمانەوێت لە منداڵ گەشەی پێبدەین، بە جۆرێک پێشکەشکردنی دەقێکی نووسراوە بۆ بینەر بە تایبەتمەندی سەرجەم توخمەکانی شانۆ لەسەر تەختەی شانۆ ئەمەش وایکردووە بۆ قۆناغی (٤-٥)ساڵی تەمەنی منداڵ گرنگ و پڕ بایەخ بێت، چونکە لەو تەمەنە منداڵ خوێندەواری نییە، لە باخچەی منداڵان دەکرێت بابەت و بەهاکان لە ڕێگەی شانۆوە بە منداڵ بگەیەندرێت.

(جان جاک ڕۆسۆ) نواندن، یان نمایش بۆ منداڵ بە باشترین هۆکاری فێرکردن بۆ منداڵ دادەنێت(المالكي،٢٠١٠، ١٨٠). یەکێک لەو

جۆرانە شیعریی شانۆیە، کە منداڵ زیاتر حەزی پێدەکەن و چێژی زیاتری لێوەردەگرن، لەبەرئەوەی شیعری شانۆی بۆ منداڵان ئاسانن، بە چەند تایبەتمەنییەک پێشکەش دەکرێن شیعری شانۆیی کێش و سەرواداره و کۆپلە کۆپلەیە و سەما و مۆسیقای تێدایە، زمانی شیعری لە شیعری شانۆیدا بە هۆی گرێدانی گۆرانی و ئاخاوتن لە دەقدا دەتوانن پێکەوە کۆببنەوە. شیعری شانۆیی ڕێگایەکە بۆ ئەوەی یارمەتی منداڵان بدات ئەرێنی بن، کاتێک داوایان لێدەکرێت بەشداری ئەم چالاکییە بکەن، ئەمە جگە لەوەی ئەزموونێکی ئەرێنی بە منداڵان دەدات، ئەزموونی کاری گروپی بەهێز دەکات و یارمەتییان دەدات بۆ ئەوەی زیاتر داهێنەر بن (Pose M، ١٩٧٩، ٢).

٢-نووسەر لە کاتی نووسینی شانۆ و شیعری شانۆیی منداڵان، پێویستە ڕەچاوی ئەم خاڵانەی خوارەوە بکات:

لە ڕاستیدا شانۆی منداڵ بە تایبەتی شیعری شانۆیی لە لایەن گەورەکانەوە زۆر گرنگی پێنەدراوە و زۆرینەیان خۆیان دەپارێزن لەبارەی نووسین لە سەر ئەو بابەتە، بە کورتی بەرهەمی شیعری شانۆیی بۆ منداڵان، وەکو شانۆی پەخشانی گرنگی پێنادرێت(زلط، ١٩٩٩، ١٧٤)، گرنگە نووسەری تێکستی شیعریی شانۆیی ڕەچاوی قۆناغەکانی تەمەنی منداڵ بکات و ئاگاداری وشە و دەستەواژەکانی بێت، چونکە هەر تەمەنە جۆرە نووسینێکی خۆی دەوێت، کە پێویستە لە ئاست تێگەیشتن و گەشەکردن و بەرەو پێشبردن بەرزکردنەوەی ئاستی ڕۆشنبیری منداڵ بێت؛ بۆیە پێویستی ڕەچاوی ئەم خاڵانەی خوارەوە بکەن:

١. نووسەران، کە شانۆ پێشکەش بە منداڵان دەکەن، دەبێت ئەو وشانە هەڵبژێرن، کە لەگەڵ واقیع و ئەزموونەکانیاندا بگونجێت، وشەی گونجاو بەگوێرەی بابەت پێشکەشی منداڵان بکرێت.

٢. پێویستە ڕەچاوی گونجاوی ماوەکەی، لەگەڵ تەمەنی منداڵدا بکات، چونکە هەر بابەتێک بۆ تەمەنێکی دیاریکراو گونجاوە، جیاوازە لە تەمەنێکی تر، منداڵانی تەمەن چوار ساڵ ئارەزووی بابەتێک دەکەن، جیاوازە لە منداڵانی تەمەن یازدە ساڵ، چونکە ئەگەر کاتەکەی درێژە بکێشێت دەبێتە هۆی ماندوو بوون و بێزاری منداڵ.

٣. ڕووداوەکانی شانۆ و شیعری شانۆیی بەجۆرێک بێت منداڵان تووشی شڵەژان و لێکتێنەگەیشتن نەبن، واتە(شانۆیەکە ئاڵۆز نەبێت، یان کەسایەتی زۆر تێدانەبێت، یان لایەنێکی ئاڵۆزی هەبێت، یان ئەو دەقەی دەگەڕێنەوە بۆ ڕابردوو، ئەمەش وا دەکات منداڵان تێنەگەن و بشڵەژێن)(علیان، ٢٠١٤، ٢٠٢)، واتە بابەتی شانۆیەکە سادە بێت و ئاڵۆزی تێدا نەبێت.

٤. شیعری شانۆیی ڕەگەزێکی دڵخۆشکەرە، کە لای منداڵان خۆشەویستە، پێویستە بە گیانێکی ئارام و ویستراو لای منداڵ پێشکەش بکرێت، لەگەڵ سروشتییاندا کۆک بێت (محمد، ٢٠١٩، ٦٠٦).

٥. ئەو زمانەی، کە لە شانۆ بەکاردێت، زمانێکی پاراو بێت زمانێکی ڕوون و سادە بێت و دوور بێت لە زاراوە و دەستەواژەی ئاڵۆز و بێگانە، زاراوە و دەستەواژەکان مانادار بن، چونکە ئەمە دەبێتە هۆیەک بۆ تێگەیشتنی وشە و ڕستەکان، نابێت هەڵگری واتایی جۆراوجۆر بن و سەر لە منداڵان بشێوێنێن، بەڵکو بەجۆرێک بێت هەر وشەیەک یەک واتای هەبێت و منداڵانیش پێی ئاشنا بن.

٦. ئەو کارەکتەرانەی بەشداری لە نمایشکردنی شانۆ و شیعری شانۆیی دەکەن، پێویستە ((لای منداڵان خۆشەویست بن و شانۆیەکە هیچ کاریگەرییەکی خراپ لەسەر منداڵان دروست نەکات ، پێویستە کارەکتەرە خراپەکان بە شێوەیەک نمایش بکرێت، کە منداڵان پێی پێبکەنن))(علیان، ٢٠١٤، ٢٠٢).

٧. شێوازی پێشکەشکردنی شانۆی منداڵان شێوازێکی ڕوون بێت و ئاڵۆز نەبێت، نەبێتە هۆی بێزارکردنی منداڵ.

٨. شانۆی منداڵان پێویستە سەرەتایەکی سەرەنجڕاکێشی هەبێت و توانـــای دڵ خۆشـــکردنی منـــداڵانی هەبێـــت بەجۆرێـــک ((ســـەرەتا و کۆتاییەکەی چێژبەخش و ئامانجدار بێت))(علیان، ٢٠١٤، ٢٠٢).

٩. شـــانۆی و شـــیعری شـــانۆیی منـــداڵان بەجۆرێـــک بێـــت، بەهـــا پەروەردەییەکـــان فێـــری منـــداڵان بکـــات، واتە خـــاوەن ئامـــانجێکی پەروەردەیی بێت.

١٠. ئەو بابەتـــانەی لە شـــانۆ و شـــیعری شـــانۆیی منـــداڵان بـــاس دەکرێن، لەو ژینگە کۆمەڵایەتییە هەڵبژێردرێن، کە منداڵ تێیدا دەژیت.

١١. لە شانۆ و شیعری شانۆیی منداڵان، پێویستە منداڵان بەشداری لە نمایشکردنی شانۆگەرییەکە بکەن، چونکە کاریگەری زیاتر لەسەر منداڵان دروست دەبێت.

تەوەری دووەم :ڕەهەندە پەروەردەیی و فێرکاریەکانی شیعری شانۆیی شوان ئەحمەد

لێـرەوە تیشـک دەخەینـە سـەر شـیکردنەوەی شـیعرە شـانۆییە بڵاوکراوەکانی (شـوان ئەحمـەد)، کـە (ژینگـە و پاڵـەوانی جەنگـەڵ)ە، کـە هەریەکـەییان چەنـدین ڕەهەنـدی پـەروەردەیی تێیـدا بەرجەسـتەیە. لە شیعری شانۆیی (ژینگە)دا نووسەر هەوڵی داوە بەهـای ژینگەدۆسـتی لە لای منداڵان گەشـەپێبدات، لە ڕووی ڕەفتاریشـەوە ئاڕاسـتەیان بکات بۆ پەرەپێدانی ڕەفتاری دروست و دوورکەوتنەوە لە ڕەفتاری نادروست بەرامبەر بە ژینگە. لە شیعری شـانۆیی (پاڵەوانی جەنگەڵ)دا نووسـەر کار لەسـەر چەسپاندنی بەهـا پەروەردییەکان دەکات، کە لە کەسایەتی منداڵدا بیچەسپێنێت و فێریان بکات وریا و بە ئاگا بن، لە هەر پێشـهات

و ڕووداوێک، کە ڕووبەڕوویان دەبێتەوە لە ژیانی ڕۆژانەیاندا. ڕەفتاری گونجاو و دروست ئەنجام بدەن و لە ڕەفتاری چەوت و هەڵە دوور بکەنەوە.

١- پراکتیزەکردنی بەهای ئاکاری و ژینگە دۆستی و پاک و خاوێنی شیعری شانۆیی (ژینگە)

نووسەر باسی ژینگەپارێزی و ژینگەدۆستی دەکات، لەم شیعرە شانۆییەدا دەیەوێت گرنگی و پاراستنی ژینگە بە منداڵان ئاشنا بکات، بیکات بە بەشێک لە کەسایەتییان.

ئەم شیعرە شانۆییە بۆ ئاستی تەمەنی (٥ -١٢)ساڵانە، بەزمانێکی سادە و دوور لە وشە و چەمکی ئاڵۆز و بە شێوازی دیالۆگ لە نێوان دوو کارەکتەر نووسراوە، نووسەر دەیەوێت گیانی ژینگە دۆستی لای منداڵان دروست بکات.

ژینگەی ژین دەپارێزم
بە جەستە و بیر و هێزم
سروشت قەت ناشێوێنم
لقی داران ناشکێنم
کانی و کارێز تێک نادەم
بۆ خزمەتیان ئامادەم
فڕێ نادەم پاشماوە
لەم سروشتە رازاوە
بە چاو و بە دەست و پام
لە خزمەتی ژینگەدام (ئەحمد، ٢٠٢٢، ٧٨).

لەم دەربڕینەی کارەکتەری یەکەم دەیەوێت ئامۆژگاری کارەکتەری دووەم و منداڵانی تر دەکات، کە بیر و هۆشییان بخەنە کارو ژینگە بپارێزن و بە بیر و هۆشیان هەوڵی خزمەت کردنی بدەن، سروشتی

دیمەنی جوانی ژینگە و کانی و کارێزی بپارێزن لە پیس بوون و تێکدانی بەهۆی فڕێدانی پاشماوە و گەشت و سەردان و مانەوە تێیدا، هەوڵی هێشتنەوەی بە ڕازاوەیی و پاکی بدەن، ئەگەر لەو کۆپلەیە بڕوانین نووسەر دەیەوێت منداڵان وشیاری ئەوەیان لا دروست بێت، کە ناکرێت چوونە شوێنێک، لەگەڵ خێزانییان ئەو شوێنە بە پیسی بەجێ بهێڵن.

کارەکتەری دووەم:
ژینگە چییە بیپارێزم ؟
بۆ ئەو بێ بیر و هێزم ؟
سروشت و دار و کانی
بۆچی لە خزمەتیانی ؟
پاشماوە زبڵ و زاڵا
فڕێی دەدەم لە چاڵا (ئەحمد، ٢٠٢٢، ٧٩).

نووسەر بە دەربڕینی کارەکتەری دووەم دەیەوێت هۆکاری ژینگەپارێزی و پاک و خاوێن ڕاگرتنی لەلای منداڵ بوروژێنێت، بۆچی ژینگە بپارێزم و هێز و هۆشی خۆمی بخەمە خزمەتی و بۆچی خۆم ماندوو بکەم و پاشماوە و زبڵ و زاڵ کۆ بکەمەوە، نووسەر بە ئەزموون و تێبینی کردنی ئەوەی بەشێک لە خەڵکی، کە بۆ سەیران و گەشت دەچن پاشماوە و زبڵ لە دوای خۆیان جێ دەهێڵن و ژینگە ناپارێزن، ئەوە ڕەفتارێکی خراپە، کە نیشانی منداڵی دەدات بۆ ئەوەی ئەوان ئەو ڕەفتارە دووبارە نەکەنەوە، پێشی وایە هۆکاری ئەمە پەروەردەیە و لە منداڵییەوە ئەم بەها ڕەوشتییە دروست نەبووە لە کەسایەتییاندا.

بەدەم هەڵگرتنەوەی پاشماوە کارەکتەری یەکەم ڕوو لە کارەکتەری دووەم دەکات و دەڵێ:

ژینگە مـــاڵی گشتمانە
هی ورد و درشـــتمانە
ئەو سروشتە خەمڵیووە
کە گشت دنیای تەنیووە
خزمەتی ئێــمەی دەوێ
بە ئێمــە پێش دەکەوێ
پاشماوەت زبڵ و گەندە
فڕێی مـــەدە ئەوەندە (سەرچاوەی پێشوو، ٧٩).

نووسەر دەیەوێت منداڵ فێر بکات ژینگە، وەکو ماڵی خۆیەتی و چۆن ماڵی خۆی دەپارێزێت فێر ببێت، ئاوا لە ژینگەش بڕوانێت و تێی بگەیەنێت، کە ژینگە ماڵی هەمووانە و مافی ئەوانی تری پێوەیە و پاراستنی ئەرکی سەرشانی هەمووانە؛ هەر بۆیە دەبێت هەموومان خزمەتی بکەین و جوانتری بکەین و لەخزمەتی بەرەو پێش بردنی دابین، هەر یەک لە ئاستی خۆیەوە ئەم بەرپرسیارییەتییەی هەڵگرێت، بە فڕێنەدانی پاشماوەی زبڵ و خاشاک لە دوای خۆیان، نووسەر بە گەورە و بچوک، دەڵێ ئەو ژینگەیەی هەیە هی هەمووانە، فێریان دەکات ژینگە پێویستی بە خزمەتە، کاتێک لە باخچە، یا لە قوتابخانە، یا لە هەر شوێنێک بێت هەستی خزمەتکردن و خۆشەویستنی ژینگەی لەلا دروست ببێت، چونکە ئەگەر لەسەرەتای تەمەنەوە ئەم بەرپرسیارییەتییەی هەستپێکرد، تا کۆتایی تەمەنی پابەند و هەوڵی بەرەو پێش بردنی دەدات.

کارەکتەری دووەم بەردەوامە لە فڕێدانی شت:

چی تێدایە پاشـــماوە ؟
یا زەرف ، یا دەبەی ئاوە
توێکـــڵی مۆز و میوەیە

هی باخـــــی ئەو شیوەیە
قتوی بیبســـی و شەربەتە
کاغـــــەز و دار و پەتـــە
فڕێی نەدەم ، چی لێ کەم ؟
ناتوانم لە ســــــەلەی کەم (سەرچاوەی پێشوو، ٨٠).

کارەکتـــەری دووەم لێـرەدا هـــەموو ئـــەو پاشـــماوانەی خـــەڵک و هاووڵاتیـان، لەگـەڵ خۆیاندا دەیبـەن بـۆ گەشـت و سـەیران لـە (میـوە و دەبەی ئاو و قتوی بیپسی و شەربەت و کاغـەز و دار و پـەت) و دواتـر دەبـن بـە پاشـماوە و زبـڵ و لـە دوای خۆیـان جێـی دەهـێڵن، نووسـەر پرسیار دەکات، کە بـۆچی فڕێیـان نـەدەم؟ گرنگی ئەمـە لـە چیدایـە؟ لـەم ڕێگەیەوە دەیەوێت ئەو پرسیارانە لای منداڵ دروست بکات و بیکات بـە بابەتێکی گرنگ لای کە ئەو شتانە بۆچی فڕێ نەدات و چییان لێ بکات، نووسـەر مەبەسـتییەتی بیـر و هۆشـی منداڵ بجوڵێنێت لـە بـارەی پـاک وخاوێن ڕاگرتنی ژینگە، کە لە کۆپلەی دواتـر وەڵامـی بـۆ دانـاوە و بـۆی ڕوونکردۆتەوە.

کارەکتەری یەکەم بە هێما ئاماژە بە پاشماوەکان دەکات و دەڵێ:

ئەو زەرف و دەبەی ئاوە
فڕێدانیان نەشیاوە
ئاخر هەموو گشتیان پاک شی نابنەوە
لە ناو خاک توێکڵی ئەم مۆز و میوە
دوو ڕۆژی تر گەنیووە
چی مێشی ئەو دەورەیە
لەو سەیرانگا گەورەیە
سەیرکە و باش بزانە
ئێرە دەکاتە لانە

قتو ، کاغەز ، دار و پەت
وردیان بکە لەت و پەت
پاشان بە گیان و بەدڵ
بیانخە ناو سەلەی زبڵ (سەرچاوەی پێشوو، ٨٠).

نووسەر دەوێت لە ڕێگەی کارەکتەری یەکەم پەیامی مەترسی پیسبوونی ژینگە بە منداڵان بڵێ، کە لە ڕاستیدا پیسبوونی ئاو و خاک و هەوا، تێکدانی ژیانی مرۆڤەکانە، چونکە ئەو پاشماوانە بە فڕێدانیان لە سەریەک کۆدەبنەوە مەترسی لە سەر ژیانی گەورە و بچووک دروست دەکات، میکرۆب و مێش و بۆنی ناخۆش و سیمای ناشیرین بە دوای خۆیدا دەهێنێت، نووسەر ئەوە بە منداڵان دەڵێت ئەو پاشماوانە لە کیسێک بکرێن و بخرێنە شوێنێک، کە ژینگە پارێزان بتوانن بە ئاسانی بۆمانە فڕێ بدەن. بە وتنی ئەو وشانە کاریگەری لە سەر کارەکتەری دووەم دروست دەکات، ئەو ڕەفتارە واز لێدەهێنێت.

کارەکتەری دووەم لە پیسکردن دەوەستێ:

دنیات پڕکرد لە پاساو
بۆ مشتێ زبڵ و بەرماو
سودی چییە خاوێنی
خۆی ئاوا بۆ بنوێنی ؟ (سەرچاوەی پێشوو، ٨١).

وردە وردە نووسەر ئەو گفتووگۆیە لەو ئامانجەی دەیەوێت نزیک دەکاتەوە، کارەکتەری دووەم بڕوا و متمانەی لە لا دروست دەبێ ئەوەی کارەکتەری یەکەم باس دەکات سوودی بۆ ژیانی منداڵان و مرۆڤ هەیە، فێریان دەکات بەئاگا و وریا بن، لە هەر شوێن و جێگایەک بوون پارێزگاری ژینگەکەیان بن.

کارەکتەری یەکەم لێی نزیک دەبێتەوە پێی دەڵێ:

گەر ژینگەمان خاوێن بێ
لە شارەوە تا لادێ
ئەو ڕۆژەی بۆ سەیران دێین
هەمووومان خاوەن جێین (سەرچاوەی پێشوو، ٨١).

ئەو پەیامەی نووسەر جەختی لێکردۆتەوە گرنگە بۆ منداڵ، ئەوەی گوێبیست و بینەری ئەو دیمەنە دەبێت و دەزانێت لە هەر شوێنێک بین، پێویستە خۆمان بەخاوەنی ئەو شوێنە بزانین، منداڵ فێر دەکات ئەو پاک و خاوێنیە بۆ گشت لایەک گرنگە، چونکە گەر ئێمە شوێنی خۆمان پاک ڕاگرت ئەو کەسەی دوای ئێمە دێت بۆ ئەو شوێنە بە ئاسودەیی دێت لێی دەمێنێتەوە و چێژی لێ وەردەگرێت، لەلایەکی تریشەوە ئەم پاک و خاوێن ڕاگرتنی ژینگەیە کاریگەری لەسەر تەندروستیمان هەیە و بە هۆیەوە بە دوور دەبێت لە میکرۆب و نەخۆشی، ئەوەی گرنگە منداڵ لە ڕێگەی ئەم شیعرە شانۆییەوە فێر دەبێت، کە بۆ سەیران و گەشت چوون دوای خۆیان بە خاوێنی بەجێبێڵن.

دووەم دەست دەکات بە هەڵگرتنەوەی پاشماوەی خۆی:

کەوابێ هاوڕێی بەڕێز
منیش بە جەستە و بەهێز
هاوکارتم با خاوێن بین
بێ فەرق لەهەر شوێن بین
سەیرانگاکەی من ئەمڕۆ
سبەی دەبێ بە هی تۆ
منیش ڕۆژێ لە ڕۆژان
دێمەوە گەشت و سەیران
خەمم نابێ ژینگەکەم
پاکە و قەت پیسی ناکەم (سەرچاوەی پێشوو، ٨٢).

نووسەر دەیەوێت پەیامی فێرکردنی پاک و خاوێنی ژینگەی لە ڕێگەی کارەکتەری دووەم بە منداڵان بگەیەنێتە کارەکتەری دووەم بە شێوەیەک فێربوو، کە باشی و خراپی پیسکردنی ژینگەی بۆ ڕوون بووە و لە کۆتاییدا شارەزاییەکی تەواو فێربووە، کە ژینگەکەی بپارێزیت و هەرگیز پیسی ناکات کاریگەری لەسەر دروست کرد و وازی لەو ڕەفتارە هێنا ئەمەش وا لە منداڵان دەکات، کە ڕەفتارەی کارەکتەری دووەم دووبارە نەکەنەوە، فێریان دەکات، کە گرنگی بە پاک و خاوێنی ژینگە بدەن و بیکەنە بەشێک لە کەسیاتییاندا و ڕەنگبداتەوە، هەروەها بگاتە ئەو باوەڕەی خزمەتکردن و پارێزگاری لە ژینگە بە ئەرکی سەر شانی خۆیان بزانن و ببێت بە هۆشییاری تیایاندا و توانا و بیریان بۆ خزمەتی ژینگە بخەنەگەڕ.

هەردووکیان ڕوو لە جەماوەر دەکەن و دەڵێن:

ئەو ژینگەیە خواکردە
هەرچیەکی گەورە و وردە
خاوێنی لەسەرمان
پاراستنی فەرمانە
کانی و دەشت و درەختی
هەوراز و کەژی سەختی
بە خاوێنیەوە جوانن
ئارامی دڵ و گیانن (سەرچاوەی پێشوو، ٨٣).

نووسەر لە کۆتایدا بە وردی شیعرە شانۆییەکە کۆتایی پێ دێنێت، بە گشتی دەیەوێت ئەو پەیامە بگەیەنێت، کە لە ڕێگەی پەروەردە و شیعری شانۆییەوە، کۆی ئەو دەقە، وەک ئامرازێکی فێرکاری پاک و خاوێن ڕاگرتنی ژینگە بکاتە بەهایەکی ڕەوشتی باڵا لای منداڵ و ڕوانگەی هەڵە و بیرکردنەوەی نادروستی بگۆڕێت و کاریگەری لەسەر

جێ بهێڵێت، دواتر وەک چۆن هەردوو کارەکتەری شیعرە شانۆییەکە دەست لە دەست دەکەن و پەیامی پاراستنی پاک و خاوێنی ژینگە ئاڕاستەی منداڵان دەکەن، پێویستە هەمووان دەست لە ناو دەست بە ئەرکی خۆیانی بزانن و ژینگە پارێزبن و هەرچی لە ژینگەدایە خودا پێی داون لە: کانی و دەشت و درەخت و کەژ و کێوییان بەهەمووان پارێزگاری لێ بکەن، بۆ ئەوەی گیانییان ئاسودە و دڵیان ئارام بێت بە دیدەنی و مانەوە لێی. بەمەش نووسەر ئاماژەیەکی تری خستۆتەڕوو ئەویش بەهای دەروونییە کاتێک ژینگە پاک و خاوێنە هۆکارێکی گرنگە بۆ دڵخۆشی منداڵ، هەر شوێنێک خاوێن بێت منداڵان بە ئاسودەی تیایدا پشوو وەردەگرن، کەواتە ژینگە پارێزی دڵ و دەروون ئاسوودە دەکات هانی منداڵان دەدات، بۆ ئەوەی هەمیشە بە ئاسودەیی خۆشی کاتەکانیان بەسەر بەرن ئەوا پێویستە ژینگەکەیان بپارێزن.

٢- بەهای پەروەردەیی و فێرکردن لە شیعری شانۆیی (پاڵەوانی جەنگەڵ) دا

گیانداران لای منداڵان جێگەی سەرنجن، نووسەرانیش لەبواری نووسینی ئەدەبی منداڵاندا ویستوویانە لە ڕێگەی بە کارەکتەرکردنی گیاندارانەوە پەیامی پەروەردەیی بگەیەنن، ئەم شێوازە لە نووسین لە کۆنەوە سوودی لێ وەرگیراوە و بەکارهاتووە، نەک تەنیا بۆ منداڵان، بەڵکو بۆ تەمەنی گەورەش، لە شارستانییە کۆنەکانی پێشوو، تاکو بۆ ڕێنمونی کردنی پاشا و دەسەڵاتداری وڵات بەکارهاتووە، کە ئاژەڵان، وەکو ڕەمزێک بۆ پەیام و مەبەستی دیار کراو دانراون، زۆرتر ئەو شیعرە شانۆییانە، کە ئاژەڵان، وەکو کارەکتەر تیایدا بەکار هێنراون پەیامی مرۆڤدۆستی و پەروەردەییان لە خۆگرتووە، زۆرجار وابووە لە ڕێگەیەوە توانیویانە کێشەکان بخەنەڕوو و چارەسەریش دەست نیشان بکەن، ئەمە جگە لەوەش منداڵ هەر لە قۆناغی گڕوگاڵەوە شەیدای

جیهـانی ئاژەڵانـە و چێـژ و خۆشـییان لـێ وەردەگرێـت، لـەم شـیعرە شانۆییەی (شوان ئەحمەد)دا. باس لـە جەنگەڵێک دەکات، کە گیاندارانی جـۆرا و جـۆری لـێ دەژیـن و هـەر یـەکێک لـەو گیاندارانـە وەکـو کارەکتەرێکن تیایدا. نووسـەر بە شێوەی گێڕانەوە و گفتوگۆ ئەرکی بە چەند کارەکتەرێک بەخشیوە، کە پەیامی پەروەردەیی لەسـەر زمـانی گیانـدارانەوە بە منـداڵان دەگەیەنێـت، کە مەبەسـتێتی لە ڕێـگەی ئەو دەقەوە داوا لە منداڵان بکات، ئەگەر ڕەفتارێکی نەخوازراو بەرامبەریـان کرا هۆشیار و بە ئاگا بن و یاسا شکێنیش نەکەن. سەرەتا بەم شێوەیە دەست پێدەکات:

لە ناو جەنگەڵێکی جوان
کەش و سەوز جێی ژوان
هەبوون گیاندارێکی زۆر
ڕەنگا و ڕەنگ و سپی و بۆر
دەیان بردە سەر ژیان
بە ئازادی و نەرم و نیان
پاشایان هەبوو وریا
پاشای ژیر و دانا
یاسایەکی وای دانا
بەهێز، بێ هێز نەخوا
تا نەڕژێ خوێنی ناڕەوا
جیاوازی نەکرێ بەهێز
لە شوێنی هێز دابنێن ڕێز (ئەحمد، ٢٠٠٦، ١٥).

نووسـەر سـەرەتا ژینـگەی جەنگەڵـەکەی دەرخسـتووە، کە چەنـد گیاندارێکی تێدایە و شێر پاشای دارستانە لەوێوە نووسەر باسی جوانی یاسا دەکات بۆ ئەوەی لە هەر شوێنێک بژیت، پێویستە پابەندی یاسا و

ڕێنماییەکان بێت، هاتووە لەوێوە ئەو پەیامە بە منداڵان بڵێ، کە ئەوانیش ڕێسای ژیانیان هەیە، گیانەوەرانیش بە سیستەمێکی یاسای ژیان دەکەن، هەر یەکێک یاساشکێنی بکات تووشی سزا دەبێت بۆ ئەوەی کەس ستەم و زۆرداری لە کەس نەکات، پێویستە منداڵان پابەندی یاساکانی ژیان بن، چونکە یاساکان بۆ ڕێکخستن و باشترکردنی کۆمەڵگا داڕێژراون، نووسەر پەیامی ژیاندۆستی و دادگەری بە منداڵان دەگەیەنێت، کە لە ڕێگەیەوە هەمووان دەتوانن بە ئاشتی و ئارامی، لەگەڵ یەکتردا بژین و فێری تەبایی و پێکەوە ژیانیان دەکات، ئەمەش بەوە دەبێت، ڕێز لەیەکتری بگرن و هاوکاری یەکتر بکەن و دەسەڵاتدار و بەهێز پێشێلی مافی بێهێز نەکات.

ڕۆژێکیان گورگی چەپەڵ
برسی بوو مات و تەمبەڵ
دی کە ڕێوی هەڤاڵی
بە برسی دەناڵی
چوو وتی چیتە ڕێوی
ئەوها مات و پەشێوی
قۆڕەی سکی برسی تۆ
نۆ ڕۆژە ڕێ دەڕوا خۆ
بۆ بزەیی حاڵی خۆت
وەرە بپچڕێنە کۆت
منیش وەک تۆ داماوم
بێهێزم و کزە چاوم (سەرچاوەی پێشوو).

لەمێژە لە چیرۆکی گەلاندا، گورگ ناوی بە بەدکردار ڕۆیشتووە و ڕێویش بە فێلباز؛ بۆیە نووسەریش، وەک دوو ڕەمزی بەدکردار بەکاری هێناون، لە ڕێگەی دوو کارەکتەر کە گورگ و ڕێوین دەیەوێت

ئەوە فێری منداڵان بکات، کە بەدکرداران هەمیشە مایەی پەشێوی کۆمەڵگەن و مەترسین بۆ سەر ژیانی ئەوانی دیکە لە کۆمەڵگەدا و بەدوای کەسانێکدان، کە وەک خۆیان خراپن و ئەوەی لێیان نزیک بێتەوە، دەیانەوێت وەک خۆیانی لێ بکەن، ئەوانە تەنیا لەبیری خۆیاندان و لەبەر بەرژەوەندی خۆیان ژیانی ئەوانی تریان بەلاوە گرنگ نییە، نووسەر دەیەوێت ئەو نیشانی منداڵان بدات کە بیر لە تێکدان و ئاژاوەگێڕی نەکەنەوە، چونکە سەرئەنجامی ئەو کارانە تووشی سزایان دەکات و کۆمەڵگا ئەو کەسانەیان خۆشناوێت.

ڕێوی گوتی کاکی خۆم
منیش لە خەم حاڵی تۆم
بەڵام سەروەرمان بزانێ
دەمانخاتە زیندانێ

گفتوگۆی نێوان گورگ و ڕێوی وێنایە بۆ گفتوگۆی بەدکاران و تێکدەرانی ژیانی کۆمەڵگە، نووسەر دەڵێت: هەمیشە بەدکاران بەردەوام لە مقۆمقۆ و کێشمەکێشدان بۆ ئەوەی بتوانن بە ئامانجی خراپکارانەی خۆیان بگەن، ئەگەرچی دەشزانن، کە کارەکانیان دژی یاسایە و لە ئەگەری سەرنەگرتنی توشی سزا دەبن، بەڵام یاخی دەبن ڕفتارە نابەجێیەکە هەر ئەنجام دەدەن. لەم ڕێگەیەوە نووسەر دەیەوێت منداڵان فێر بکات، کە هەندێک کەس لەبیری یاسا شکێنی دان تەنیا لەبەر قازانجی خۆیان، بێ گوێدانە ژیانی ئەوانی تر، ئەو کەسانەش، وەکو گورگ و ڕێوی خراپن، کە یاسا شکێنی دەکەن.

کاتێ کە چوون بۆ ڕاو
کەرویشکێکیان کەوتە داو
چوون بۆ لای دوو بە دوو
بە پیلانی سەرگرتوو

وتیان گوڵاڵەی ژینمان
هەر تۆی ڕێگای ئەوینمان
با بیکەین یاری و سەما
تا نەژین گشت لە خەما (سەرچاوەی پێشوو، ١٦).

لێرەدا نووسەر دەیەوێت باس لە پیلانی پیسی بەدکرداران بکات، کە هەمیشە لە پیلاندان بۆ ئەوەی بەئامانجی خۆیان بگەن و هەموو هەوڵێک دەدەن و هەموو شتێک دەکەن لەو پێناوگەیشتن بە مەرام و خۆشی خۆیان، لێرەدا هەر دوو کارەکتەری گورگ و ڕێوی، لەگەڵ کارەکتەری سێیەم، کە کەروێشکە دەیانەوێت بە قسە خۆش و بە بۆنەی یاری و سەماکردن هەڵی خەڵەتێنن و پەلاماری بدەن و سکی خۆیانیان پێ تێر بکەن، ئەوە بابەتە پەیامێکی گرنگی پەروەردەی بۆ منداڵان تێدایە، کە نەکەن بە هۆی پێدانی بیسکویت، یان خۆراکێک، یان گوڵێک لە شەقام کۆڵانەکان بە دوای کەسانێکی دەروون لاواز بکەون، لەو ڕێگەیەوە منداڵان هۆشیار و بەئاگا دەکات.

کەروێشکی ئازاو چەلەنگ
زانی کە هاتوون بۆ جەنگ
بە مێشک و بیری خۆی
تێگەی پیلانە بۆی
گوتی یاریتان خۆشە
وازیتان پڕ لە جۆشە (سەرچاوەی پێشوو، ١٦).

کەروێشک لە زۆرێک لە چیرۆکەکانی گەلان هێمای وریایی و زیرەکی بووە، لێرەشدا نووسەر کەروێشک، وەکو ڕەمزی زیرەکی بەکارهێناوە، بۆ ئەوەی منداڵان فێر ببن و تێبگەن بەئاگا بن و نەخەڵەتێن، بیر بکەنەوە لە فێڵی خراپکاران تێبگەن و نەکەونە داویان، بۆ ئەوەی بتوانن ژیرانە مامەڵە بکەن، فریای خۆیان بکەون لە کاتی توش

بوون بە کێشە و ناڕەحەتی، دواتر باس لەوە دەکات، کە پێویستە وەک چۆن پیلانی دانا بۆ ئەوەی خۆی لە دەستی گورگ و ڕێوی دەرباز بکات، منداڵانیش بیر بکەنەوە بۆ دەرباز بوون لە کێشەکانیان پلانیان هەبێت.

کەروێشک ڕێی گرتەبەر
بە ترس و لەرز و کەسەر
بەرەو بێشکەکەی شێر چوو
هەواڵی دایە زۆر زوو (سەرچاوەی پێشوو، ١٦).

پەیامی ئەم کۆپلە شیعرە شانۆییەی نووسەر بریتییە لەوەی لەکاتی توش بوون بە کێشە و گرفت پەنا بەرن بۆ کەسانێک، کە گەورە و ژیرن، دەتوانن هاوکاریان بن لە کۆتایی هێنان بە کێشە و ناڕەحەتییەکان، وەک چۆن کەروێشکی زیرەک و وریا، پەنای برد بۆ شێری پیر و دانا.

شێریش کە بەمەی زانی
بە تێکڕای هێزەکانی
بە مردن لێرە هەر دوو
دوای مەنعی خواردنی خۆراک
بەبەر چاوی خراپ و چاک
بۆ ئامۆژگاری ژیان
تا کەسێ نەبینێ زیان
ئێوە دەکەم بە پێشەنگ
پیسانی سەر ڕێگای جەنگ (سەرچاوەی پێشوو، ١٦).

لە کۆتاییدا نووسەرئەوەی نیشانداوە، لەلایەن پاشای دارستان سزای بەسەر ئەوانەدا سەپاند، کە یاسا شکێنیان کردووە، دەیەوێت ئەنجامی کاری خراپی بەد ڕەفتاران بە منداڵان بگەیەنێت و فێریان

بکات، کە هەرکەس خراپکار بێت و یاسا شکێنی بکات و مەترسی لەسەر ژیانی ئەوانی تر دروست بکات، لە کۆتاییدا چارەنووسی خراپ چاوەڕێی دەکات، وەک چۆن لەڕێگەی پەیامی شێرەوە دەیەوێت ئەوە بە منداڵان بگەیەنێت، دەبێت ئەو کەسانەی زیان و زەرەریان بۆ سەر ژیانی ئەوانی تر هەیە، سزای کاری خراپیان وەرگرن و بۆ هەمووان ببن بە پەند، هەر لەم شیعرە شانۆییە منداڵان فێر دەکات، کە پێویستە هەمووان پابەندی یاسا بن و یاسا شکێنی نەکەین، بۆ ئەوەی ئاسودە بژین.

ئەنجام

لەم توێژینەوەیەدا گەیشتین بەم ئەنجامانەی خوارەوە:

١- شانۆ و شیعری شانۆیی لە ئێستادا ژانەرێکی کاریگەرە لە بواری پەروەردە وفێرکردن دا، بە تایبەت لە قۆناغی باخچەی منداڵان و بازنەی بنەڕەتی، کە لە ڕێگایەوە منداڵان فێری ڕەوشت و ڕەفتاری جوان دەکرێن، چونکە شێوازێکی چێژبەخش و ئاسانکارە بۆمنداڵان. لەم قۆناغەدا بینین و نواندن فاکتەری گرنگی فێربوونن.

٢- شیعری شانۆیی منداڵانی (شوان ئەحمد) هەڵگری پەیامی چاکسازین، بە جۆرێک دەستنیشانی بیرکردنەوە و لایەنی ئەرێنی و نەرێنی ڕەفتاری منداڵ دەکات.

٣- نووسەر دەستنیشانی ئەو بابەتانەی کردووە، کە بە گرینگییەوە منداڵان لێی دەڕوانن و پەیوەستن بە ژیانی منداڵانەوە.

٤- شیعری شانۆییەکانی (شوان ئەحمد) چەندین بنەمای پەروەردەیی لە خۆگرتوون لە وانە بەجۆرێک کاری چاک و خراپ بە منداڵان ئاشنا دەکات، هەست بە بەرپرسیارێتی بکەن، کە وا لە منداڵ دەکات فێری ڕەفتاری دروست بێت و دوور بکەوێتەوە لە ڕەفتاری

نەشیاو.

٥- شیعرە شانۆییەکانی (شوان ئەحمد) بە زمانێکی سادە و دوور لە گرێ و ئاڵۆزی نووسراون.

٦- شیعری شانۆیی هەر یەکە لە (ژینگە و **پاڵەوانی جەنگەڵ)** دەتوانێت بیری گۆڕانکاری لە ناو منداڵاندا دروست بکات.

٧- شیعری شانۆیی (ژینگە)ی شوان ئەحمد، سەرەڕای چێژی ئەو دیالۆگەی لەنێوان دوو کارەکتەرەکە هەیە، بەهای خۆشەویستی نیشتمان و ژینگە دۆستی و پاک و خاوێنی لەلای منداڵان دروست دەکات.

٨- شیعری شانۆیی (پاڵەوانی جەنگەڵ)ی شوان ئەحمد، دەرەنجامی کاری خراپی بەدڕەفتاران بە منداڵان نیشان دەدات و فێریان دەکات، کە هەرکەس خراپکار بێت و یاسا شکێنی بکات و مەترسی لەسەر ژیانی ئەوانی تر دروست بکات چارەنووسی خراپ چاوەڕێی دەکات. هەروەها گرنگی ڕاوێژکردن بە ژیران و ئەزموونداران فێری منداڵان دەکات، لە کاتی تەنگ و چەڵەمەدا بۆ دەرباز بوون پرس و ڕاوێژیان پێبکەن.

لیستی سەرچاوەکان:

أ/ کتێبە کوردییەکان:

١- پیربال، فەرهاد(٢٠٠١)، مێژووی شانۆ لە ئەدەبیاتی کوردیدا لەکۆنەوە تا ١٩٥٧، چاپی یەکەم، چاپخانەی وەزارەتی پەروەردە، هەولێر.

٢- حسێن، سەنگەر نازم- مەولود، ڕێزان سالح(٢٠١٨)، ژانرە ئەدەبییەکان، چاپی یەکەم، چاپخانەی کودستان، هەولێر.

٣- عەلی، خەلیل(٢٠١٦)، بنەما هونەرییەکانی شانۆی منداڵان لە زارۆخانە و خوێندنگاکان، چاپی یەکەم.

٤- عەولا، عبدوڵلا رەحمان(١٩٨٧)، شیعری شانۆیی لە ئەدەبی کوردیدا باشوری کوردستان (١٩٢٥-١٩٦١)، چاپخانەی حاجی هاشم، هەولێر.

٥- قەرەداغی، سەروەر(٢٠٢٢)، هۆنراوە و ئۆپەرێتی ژینگەیی بۆ منداڵان، چاپی یەکەم، چاپخانەی کارۆ.

٦- هەورامی، حەمە کەریم(٢٠٠٥)، ئەدەبی منداڵانی کورد، لێکۆڵینەوە و مێژووی سەرهەڵدان، کۆڕی

زانیاری کوردستان، بەرگی یەکەم، هەولێر.

٧- هەورامی،حەمەکەریم(٢٠٠٧)، ئەدەبی منداڵانی کورد دوای ڕاپەرین، لێکۆڵینەوە، نرخاندن ،میکانیزمەکان، چاپخانەی دەزگای ئاراس، بەرگی دووەم، هەولێر.

ب/ فەرهەنگە کوردییەکان:

١- خاڵ، شێخ محمد(٢٠٠٥)، فەرهەنگی خاڵ، دەزگای ئاراس، هەولێر.

٢- هەژار، (١٣٨١)، هەنبانە بۆرینە، سروش، تەهران.

ت/ گۆڤاری کوردی:

١- احمد، شوانە(٢٠٠٦) پاڵەوانی جەنگەڵ، گۆڤاری خەندە، ژمارە ٢٤.

ث/ کتێبە عەرەبیەکان:

١- الملحم، إسماعیل(١٩٩٤)، كیف نعتني بالطفل وأدبه ..؟، الطبعة الأولى، لدار علاء الدین، دمشق.

٢- جواد، عبدالستار (١٩٧٩)، فی المسرح الشعري، منشورات وزارة الثقافة والاعلام، العراق.

٣- حسين، كمال الدين (٢٠٠٩)، أدب الأطفال المفاهيم.. الأشكال.. التطبيق، دار العالم العربي
٤- زلط، أحمد(١٩٩٩)، أدب الطفال العربى دراساة معاصرة فى التأصيل والتحليل، دار الوفاء لدنيا الطباعة والنشر، الاسكندرية.
٥- عليان، ربحي مصطفى(٢٠١٤)، أدب الأطفال، الطبعة الأولى، دار صفاء للنشر والتوزيع، عمان.
٦- عنانى، محمد (؟) دراسات فى المسرح والشعر، مكتبة غريب.
٧- مودنان، مروان(٢٠١٥)، مسرح الطفل من النص الى العرض، الطبعة الأولى، مطبعة النيل.
٨- هلال، محمد غنيمي (١٩٧٥)، فى النقد المسرحى، دار العودة، بيروت.
٩- هيلتون، جوليان(؟) إتجاهات جديدة في المسرح، ت: د. أمين الرباط، سامح فكري، الطبعة الثانية، مطابع المجلس الأعلى للآثار.

ج/ نامەی ئەکادیمی:

أ/کوردی

١-صبری، رازاو رەشید(٢٠٢١)،بەها پەروەردەییەکان لە تێکستی شانۆی منداڵاندا-باشووری کوردستان، نامەی دکتۆرا لە ئەدەبی کوردیدا، هەولێر،کۆلیژی پەروەردەی بنەرەتی، زانکۆی سەلاحەددین.

ب/ عەرەبی

١- الحياري، معاد جميل(٢٠٠٨)، مسرحية الطفل في الأدب العربي (مسرح الشارقة نموذجا)، رسالة دكتوراه، جامعة مؤتة.
٢- تريش، أسماء(٢٠١٧)، خصائص المسرح الشعري عند صلاح عبد الصبور مسرحية الأميرة تنتظر-عينة، شهادة الماستر، جامعة قاصدي مرباح ورقلة، كلية الأداب و اللغات، قسم اللغة والأدب العربي.

ح/ گۆڤاری زانستی:

أ/ عەرەبی:

١- بن عاشور، فريدة(٢٠٢١)، خصائص مسرح الأطفال، مجلة النص، المجلد٨، العدد٢.
٢- المالكي، مالك نعمة غالي(٢٠١٠)، أهمية المسرح المدرسي ومسرح الطفل

وتـداخلهما لتحقيـق أهـداف تربويـة و غيابهمـا فـي المـدارس والمؤسسـات التربوية، مجلة دراسات تربوية، العدد الحادي عشر.
٣- عبداللطيف، محمـود همـام- عبـدالوهاب، أمـانى عبدالمقصـد- الشـاهد، أحمـد محمد- العطار، أمانى جميل على(٢٠١٥)، أثر إستخدام المسرح التعليمـى فـى عـلاج بعـض المشـكلات السـلوكيه لـدى تلاميـذ المرحلـة الإبتدائيـة، المجلـة العلمية لكلية التربية، المجلة العلمية الكلية التربية النوعية، العدد الربع.
٤- محمد، فايزة أحمد عبد الرازق(٢٠١٩)، تحليل محتوى المسـرحيات الشـعرية لأطفال عند أحمد سويلم فى ضوء معـايير أدب الطفل، مجلـة الطفولـة، العـدد الثانى والثلاثون.

ب/ گۆڤاری زانستی ئینگلیزی:

1- Pose m, reinberg(1979), Poetry Theater--Integrating Drama and Poetry ,Prented by ERIC.

خ/ فەرهەنگە عەرەبیەکان:

١- اليـاس، مـاري- حسـن، حنـان قصـاب(١٩٩٧)، المعجـم المسـرحي مفـاهيم و مصطلحات المسرح و فنون العـرض، الطبعـة الأولـى، مكتبـة لبنـان ناشـرون، بيروت.
٢- يعقـوب، أميـل بـديع- العاصـى، ميشـال(١٩٨٧)، المعجـم المفصـل فـي اللغتـة والأدب، الملد الأول، الطبعة الأولى، بيروت.
٣- وهـبه، مجـدي(١٩٧٤)، معجـم مصـطلحات الأدب (إنكليـزي-فرنسـي-عربـي)، مكتبة لبنان، بيروت.

د/ پەری ئەلکترۆنی:

١- بۆ منداڵان ژینگە ژینگەی ژین دەپارێزم... - شیعرەکانی شوان دیوانیی _Facebook
https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=360945840778041&id=333792850160007&__cft__[0]=AZUUp7dq08oGw9hWvJf_ABP1Zc36vomXt02WTz9REwz-sA3Bt3Hgagz9t8Bi139JsdbiU9G3X7hXBrkFIAO_8vpQfIDX7m7JGoquSH1eS8ykxMjVoazZ6sspqYXvxfZgHWi-J62llqY-dqlugtKjXZ3X&__tn__=%2CO%2CP-R
٢- پاشای جەنگەڵ چیرۆکە شیعر بۆ منداڵان **نوسینی** – Shwan Ahmad
؟, Oxford Advanced Learner’s Dictionary, 10th edition, copyright of oxford university press, 2023، (www.oxford learners dictionaries.com).

ملخص البحث

هذا البحث (المسرح والشعر المسرحي في مجال التعليم). يركز على اشعار المسرحية واشعار الشاعر (شوان احمد). كمثال وذلك محاولة لتعريف المسرح والشعر المسرحي للأطفال, لقد حاولنا شرح تأثير هذا النوع من الشعر من حيث التربية والتعليم. باعتباره وسائط ذات اهمية كبيرة في التنمية الاجتماعية, الذي يتم من خلاله إعداد الأطفال للحياة في المجتمع. يعد مسرح الأطفال وشعره عاملا مهما في التربية والتعليم، مما له تأثير كبير في تنمية شخصية الأطفال وتعليمهم وتوسيع أفاق تفكيرهم, وخاصة في رياض الأطفال والمدارس الابتدائية. وبهذه الطريقة، كلما أمكن الوصول إلى رسالة التعليم بشكل أفضل كلم أصبح التدريس أكثر نشاطا، لأنه في هذه المرحلة، كلما زاد تعلم الأطفال من خلال الرؤية والتقليد، كلما كان أكثر إثارة للاهتمام.

يستمتع الأطفال بالمسرح والشعر من خلال المشاركة فيه أو رؤيته، مما يجعله عاملا تعليميا مهما لنقل أي رسالة مقصودة للأطفال في تلك المرحلة. أظهر هذا البحث الآثار التربوية والتعليمية لشعر المسرحي (البيئة وبطل الغابة) للشاعر (شوان أحمد) مع ذكر جميع التاثيرات الواقعة على الأطفال. يتكون هذا البحث من مقدمة و فصلين حيث يتناولان المسرح و الشعر المسرحي للشاعر (شوان احمد).

Abstract

This research is entitled (Theatre and Theatrical Poetry in Teaching). Shwan Ahmad's theatrical poems are taken as an example. The study is an attempt to expose theater and theatrical poetry which aims to elaborate their effects in terms of education and teaching on children. Education and teaching are two major factors for social developing and by this way children are prepared into the life of community. Drama and children's poetry are significant factors of education and teaching. They contain an important element for the development of the personality of children and educating and widening of their thinking especially in kindergarten and basic school. educational mission would be improved and so teaching would be more activated because children from this stage will learn more by seeing and imitating, what they see is more attractive and they enjoy more and they get it soon and they imitate. Children in drama and theatrical poetry can enjoy them either participating or seeing and this makes an influential factor of teaching for sending message. This research shows the educational effect and teachings of theatrical poetry "Environment" and "Jungle Hero" of Shwan Ahmad with their impacts on children.